

Jani Virk

Vrnitev domov

*Nobenega upanja ni več.
Vrniti se moramo tja, kjer je bilo izgubljeno,
če ga hočemo spet najti.*

Louise Glück
(prevedla Veronika Dintinjana)

1.

Lep dan je.

Borovci se širijo na vse strani in kot hladni zeleni zublji stegujejo igličaste jezike v sivkasto gmoto skalovja. Čez kamnite kaskade se vije slap, odbleski sonca so pegasto posejani po trakovih vode. Še više, nad kotanjo z večnim ledom, gorovje zapira obzorje in zadržuje čas v negibnem trenutku. Na levem robu se razteza melišče, po katerem se vije ozka pot, na desnem se valovita preproga borovcev nad previsno steno odsekano konča in nadaljuje v modrino neba, po kateri se pasejo redki oblaki. Skoznje se kot rahel sukanec vije bela sled letala, da je videti, kot bi nekdo na dolgo vrvico nanizal kepe sladkorne pene.

Sredi prizora, tesno drug ob drugem, na skali, obkroženi s snegom, sedita mlada človeka, objeta čez rame in objeta s pogledi. Tako se gledajo zaljubljeni ali prijatelji, ki si pomenijo več kot zaljubljeni. Tako se gledajo, ko je še vse mogoče, ko je življenje še odprto v vse smeri in nihče ne pomisli, da bi se lahko kdaj končalo.

Skozi usedline nešteti ur, tisočeri dni, deseterih let v spominu, v pljučih, s celim telesom lahko spet zazna

potopljenih v slabo osvetljen gostilniški mrak. Skoraj vsi so imeli bolj ali manj enako dolge lase in kakšen obraz je moral opazovati za trenutek dlje, da je ugotovil, ali je moški ali ženski. Iskal je enega od sošolcev, Pavla Krnelja. Fant je nekaj mesecev po brucovanju prenehala s študijem slovenščine in se prepisal na teologijo. Nista bila kakšna posebej dobra prijatelja, v študentskem domu sta se enkrat skupaj pripravljala na seminar, pozneje pa ga je le še nekajkrat mimogrede srečal v mestu. In zdaj se je ta Pavel Krnelj pojavil v Berlinu. Nekako je izvedel, da Blaž živi tukaj. Poslal mu je mejl, da bo nekaj mesecev nastanjen v prostorih slovenske katoliške misije v Berlinu in bi se rad srečal z njim. Čeprav Blaž ni bil prepričan, da se bo sploh spomnil njegovega obraza, ga je zlahka našel na sliki. Tršatega, resnega fanta z izstopajočim adamovim jabolkom. Pomislil je, da se je najbrž tako kot večina duhovnikov z leti spremenil v obilnega, pomehkuženega moža s tolstimi ličnicami in ga verjetno v živo niti ne bo prepoznal.

Ko je fotografijo z brucovanja potiskal nazaj v kuverto, je mimogrede ošvrknil še nekaj drugih in se potem s pogledom zataknil v fotografijo, na kateri je bil s Petro, prijateljico iz mladosti, sošolko z gimnazije in pozneje tudi s fakultete. Vzel jo je v roke in nepremično strmel vanjo. Nenadoma ga je neprijetno zadelo, da ima komaj še kaj skupnega z mladeničem na sliki, bolj ali manj le še isto ime. Postaven slok fant z iskrico v očeh je bil resničen le še na fotografiji, zdaj je bil tu namesto njega malce utrujen možak srednjih let z nekaj preveč sala okrog pasu, začetki

oblegovalnih jarkov pod očmi in sivimi nitkami v laseh. Ni toliko zahrepenel po tistih časih, zahrepenel je po občutku, da je svet lahko nov, svež in čist. Po občutku, ki ga je zapustil že pred leti.

Gledal je fotografijo in pomislil, da bi veliko raje videl, da bi se mu namesto znanca iz študentskih dni po dolgih letih zdaj naenkrat oglasila Petra. Pred leti sta izgubila stik, in če se mu to takrat ni zdelo nič posebnega, tako pač pride v življenju, ga je zdaj zasklelo. Bila je njegova prva ljubezen in bila sta najboljša prijatelja, karkoli je že to takrat pomenilo. Šele ko je začela hodit z nekim tipom iz višjega letnika, mu je postalo jasno, da je vanjo zaljubljen. Obžaloval je, da je imel njene namige, ko se je v svoji sobi preoblačila pred njim ali ga prosila, da ji zapne modrček, ga spraševala, ali naj za ven obleče črn ali bel bodi s čipkami in podobno, za znak prijateljskega zaupanja. Prepozno je ugotovil, da ni preizkušala samo njegove vzdržnosti, ampak tudi njegovo naklonjenost. Igrala se je, kot se radi igrajo mladi ljudje, ki odkrivajo, kakšne slasti jim lahko ponuja telo, sam pa je bil preveč zadržan in resen. Samo roko bi moral stegniti proti njej, samo objeti bi jo moral in poljubiti, pa bi njuno prijateljstvo preraslo v nekaj povsem drugačnega, tako pa je trajalo vso gimnazijo, vsa leta študija in pozneje še nekaj let, potem pa izzvenevalo z neko vedno bolj bledo vztrajnostjo, dokler ni nekega dne povsem usahnilo.

S Petro sta bila skupaj tudi v gimnazijskem planinskem krožku, ki ga je vodil njun profesor geografije. Vsako

pomlad so hodili v hribe, vsaj petkrat ali šestkrat na leto, običajno ob sobotah. Na fotografiji sta imela šestnajst let, bilo je proti koncu drugega letnika gimnazije, sredi junija. S krožkom so šli na pohod od Jezerskega do Češke kočice in potem naprej proti Kočni. Profesor geografije je imel s sabo tudi svojega desetletnega sina. Na Češki koči so imeli po dobri uri hoje prvi postanek. Profesor je zbral dijake okrog sebe in jim na dolgo razlagal o kamninski sestavi Alp in njihovem nastanku, o ledeniku na Ledinah pod Skuto in na Spodnjih in Zgornjih Ravneh nad Češko kočico. Ura je bila okrog enajstih, iz nahrbtnika je vzel zaščitno kremo in namazal svojega sina, potem pa skoraj prisilil dijake, da so se namazali še oni, in tistim, ki so kljub njegovim navodilom pokrivala pustili ali pozabili doma, razdelil kape s ščitniki.

Černobil lani je bil grozna stvar, ampak nič proti temu, kar prihaja, je rekel. Predlani so britanski znanstveniki nad Antarktiko odkrili ozonsko luknjo. Lahko si predstavljate, kaj to pomeni. Sončni žarki se brez filtra spuščajo na zemljo in se zažirajo v našo kožo. Olupilo nas bo kot pomaranče ... Če ne nas, je nadaljeval in položil roko na sinovo ramo, bo pa naše potomce, je zaključil z glasom brez najmanjše sence dvoma, kot da ga bolj veseli pronicljivost lastnega razuma kot pa žalostna usoda človeštva.

Profesorja ni nihče jemal povsem resno, že med poukom je pogosto razpredal katastrofične teorije o kometih, ki bodo prej ali slej zagotovo trčili v Zemljo, o dvigovanju morja, ki bo preplavilo cele države, o globalnem segrevanju, zaradi katerega se bodo nekoč celine začele spreminjati

v pustinje brez vode, o Soncu, ki se bo čez milijarde let ohladilo in povzročilo konec življenja na Zemlji, da bodo po našem osončju lebdeli le še mrzli kosi materije.

Vseeno pa se je večina namazala s kremo, že zaradi ljubega miru.

Zemlja bo kmalu modra olupljena pomaranča, je posmehljivo navrgel fant iz francoskega razreda proti hrbtu profesorja, ki je s sinom po stopnicah odhajal v kočo. Samo njegovi sošolci so vedeli, kje je to pobral, pred kratkim so pri francoščini jemali Eluardovo poezijo.

In mi bomo kmalu lepi rdeči krheljčki, je dodal nekdo drug.

Ali pa mogoče modri, je zaključila ena od sošolk.

Še nekaj časa so se razigrano šalili na profesorjev račun, potem pa se od kočice po uhojeni planinski poti povzpeli do snega v nekaj sto metrov oddaljeni kotanji. Na robu ga je Petra prijela pod roko, zadržala sta se do skale sredi snega, se vzpela nanjo, nekaj časa opazovala prijatelje, kako so se raztepli po ledeniku in se kepali, kot bi bilo sredi zime, potem pa sta se objela in se nastavila sošolcu, da ju je fotografiral.

Na začetku poletja sta se Petra in Blaž sama vrnila do kočice, v njej preživela ves teden, hodila na okoliške vrhove, splezala z oskrbnikovim sinom nekaj lažjih smeri v bližnjih stenah, se zvečer na skupnih ležiščih zavlekla v spalni vreči, se držala za roke, se potihoma pogovarjala pozno v noč in doživljala vse, kar je potrebno za začetek velike, vseživljenjske ljubezni, ki pa se potem ni razvila in je ostala nedotaknjena, ujeta v sanjah neke mladosti.

Blaž je v svojem berlinskem stanovanju prišel do okna, ga zaprl in obstal pred njim. V daljavi je utripala lučka na oddajnem stolpu ob sejmišču, na katerem je od začetka tedna potekal sejem erotike. Po ulici se je v obe smeri valila široka reka avtomobilov, pod oknom so po pločniku v koloni proti bližnjemu parku z bajerjem hodili vrtčevski otroci z vzgojiteljicami. Na drugi strani ceste so ljudje stopali v Aldi in se vračali s polnimi nakupovalnimi vrečkami. Desno od trgovine sta se v lokalu s hitro hrano počasi vrtela dva debela stožca mesovja, turški priseljenec je z nožem z njiju spretno rezal tanke kose za kebab. Zraven lokala je stal Jelinek, pogrebno podjetje, nad izložbenimi okni je sijal napis s priimkom lastnika in sloganom *Z nami po ugodni ceni na pot v neznano.*

Vedno ko je Blaž skozi to okno gledal na cesto, se je zataknil ob napis in velike zatemnjene šipe. Ko so se z ženo in otrokoma pred tremi leti iz Kölna preselili v Berlin na Neue Kantstrasse, je bila tam še trgovina z glasbili. Skozi velika izložbena okna je lahko videl bele in črne klavirje Steinway in na stenah fine španske akustične kitare. Iz stanovanja je pogosto zrl tja čez, pogled na glasbila ga je pomirjal. Zdaj pa je tam že kakšno leto in pol kraljevalo pogrebno podjetje in v izložbi je bila namesto klavirjev pogrebna oprema, krste, žare, žalni trakovi in katalogi z najnovejšo ponudbo. Blaž se nikakor ni mogel navaditi na to, vsak še tako mimobežen pogled skozi domače okno ga je opomnil na smrt.

Lastnik podjetja je ravno stopil na pločnik, si v pipo vtiral tobak in pogledoval za pisano skupino petih ljudi, ki

so se usuli iz bližnjega hotela in se odpravili proti kombiju. Očitno so bili namenjeni na sejmišče, tri starlete, plesne umetnice ob drogu ali mogoče performerke v erotičnih šovih v belih krznenih plaščih, rožnatih najlonkah in visokih petah, in dva tipa v elegantnih plaščih s krznenim ovratnikom.

Blaž se pred Jelinekom ni imel kam umakniti, vsak dan se je tako ali drugače srečeval z njim: mimo njega je hodil v garažo na drugi strani ceste po avto, v trgovino, proti metroju, in ga zagledal, kadarkoli se je ozrl skozi kuhinjsko okno. Odkar sta z ženo prišla v Berlin, je bilo trosobno stanovanje tudi njegov delovni prostor, kjer je preživel velik del dneva. Po selitvi iz Kölna je opustil lektorsko službo in se popolnoma posvetil prevajalstvu. Doma je prevajal leposlovje, strokovna besedila ali kakšne uradne dokumente. Ven je šel le nekajkrat na mesec, kadar je prišla kakšna slovenska delegacija in so potrebovali simultano tolmačenje, ali, še bolj poredko, kadar so ga potrebovali na sodišču. Če bi imel izpit za sodnega tolmača iz srbohrvaščine, bi imel precej več dela, Slovencev pa je bilo v Berlinu dosti manj kot sodržavljanov iz drugih delov nekdanje skupne države in večinoma so bili marljivi, vzorni, dolgočasni prebivalci velemesta, ki so poleg tega skoraj vsi po vrsti tudi dovolj dobro obvladali nemščino, če so se že znašli na sodišču.

Njegov delovni prostor za računalnikom je bil v dnevnici sobi. Na mizi iz Ikee je imel prenosnik, ob njem na knjižnem regalju (prav tako iz Ikee) pa pravopise, nemške in slovenske slovarje, od frazeoloških do etimoloških, in

vse, kar mu je prišlo prav pri prevajanju, pa tega ni znal potegniti iz drobovja računalnika. Okno je gledalo na notranje dvorišče, na široko betonsko ploščad s smetnjaki in zaplato zemlje na sredini, kjer se je trudilo rasti grintavo drevesce. Z obžalovanjem je opazoval njegove vse bolj uvele liste. Dvorišče je bilo klavstrofobično zamejeno s štirimi stranicami visoke kvadrataste stavbe z enoličnimi plastičnimi okni. Edina živa stvar na njem so bili ob hirajočem drevesu ljudje, ki so občasno nanj pridrsali v copatih, svoje odpadke razvrstili v raznobarvne zabojnike in potem izginili nazaj v stavbo. In še to so bili ob njegovih delovnih urah večinoma upokoјenci, ki so večji del svojih dni tako kot on običajno preždeli v bloku.

Med prevajanjem je Blaž pogosto vstal, se razgibal, se sprehodil do kuhinje, si tam pristavil vodo za kavo ali čaj in kaj malega prigriznil. Lažje se je znova lotil dela, če je skozi okno zagledal skupino malčkov iz vrta, študente, ki so hiteli proti fakultetam, kakšno privlačno žensko, na kateri si je med enoličnim delom spočil oči, karkoli, kar je spominjalo na resnično življenje tam zunaj.

Ko je v drugi polovici devetdesetih let prišel v Nemčijo za lektorja v Köln, je na tiskovni konferenci v fundaciji Heinricha Bölla ob novem ponatisu *Klovnovih pogledov* (njegovi najljubši knjigi v času študija) prvič videl poznejšo ženo Sabine. Kmalu zatem jo je znova srečal na univerzi, kot novinarka je za kölnski radio pripravljala prispevek o lektoratih in med drugimi intervjuvala tudi njega. Slovani so jo zanimali, oboževala je Chopina in

Čajkovskega, rada je imela ruske avtorje, Gogolja, Čehova, Turgenjeva, Pasternaka in od sodobnih Sorokina, o Sloveniji in Slovencih pa ni imela pojma. Ampak že to, da je bil tudi Blaž Slovan, se ji je očitno zdelo zanimivo, zadosten odklon od pedantne nemške narave, ki ji je šla pri njenem očetu tako na živce.

Z Blažem sta se nekaj dni po intervjuju srečala v knjigarni in se zapletla v pogovor. Všeč mu je bila, povabil jo je na kavo in naslednji dan na kosilo, in preden sta potem čez nekaj tednov prvič spala skupaj, sta šla nekajkrat v kino in v gledališče. Kmalu se je preselila k njemu v mansardno stanovanje s pogledom na katedralo in železniški most čez Ren. Tam sta ostala do rojstva hčerke Anne, ko sta si omislila večje stanovanje na obrobju mesta. Ko je bila Anne stara pet let, sta si zaželela še enega otroka, da hčerka ne bi odraščala sama, vendar so Sabine zaradi vnetja po carskem rezu ob prvem porodu zdravniki novo nosečnost odsvetovali. Po zapleteni večmesečni proceduri sta iz ruskega zavetišča v Permu posvojila fantka Anninih let in še razširila slovansko krilo svoje družine. Sinku nista spreminjala imena, ostal je Oleg, v dobrem letu se je naučil tekoče govoriti nemško in v šoli kasneje celo presegal svojo nadarjeno sestro. Z odličnim uspehom je končal srednjo šolo, dobil štipendijo za elitno Tehnično univerzo v Münchnu in začel študirati na Fakulteti za inženirstvo. Anne je istega leta odšla v Freiburg študirat romanske jezike in lingvistiko, tako da sta Blaž in Sabine že drugo leto po selitvi v Berlin v stanovanju ostala sama. Blaž si je prevajalski kotiček nameraval urediti v skupni sobi zdaj

odraslih in večji del leta odsotnih otrok, saj je tamkajšnje okno gledalo na glavno ulico, tako kot v kuhinji. Ko se je po nekajmesečnem previdnem usklajevanju z družino hotel dejansko preseliti tja, pa so spodaj na drugi strani ceste izpraznili trgovino z glasbili in po tritedenskem preurejanju se je tja naselil Jelinek s svojo pogrebno opremo.

To ga je pehalo v malodušje, večkrat je celo pomislil, da bi se s Sabine pogovoril o selitvi, a nekako ni znal načeti teme, pravzaprav je vedel, da nima dovolj močnih argumentov in torej nobene prave možnosti, da bi jo prepričal. Njej je bilo v stanovanju na Neue Kantstrasse dobro, več kot dobro. Službo je imela na radiu nasproti sejmišča, do tja je imela od doma peš slabih petnajst minut, redke privilegij za nekoga, ki živi v velemestu. Iz Kölna so se pred tremi leti preselili v prestolnico, ker so ji na Radiu Berlin – Brandenburg ponudili mesto urednice za kulturo, in še na misel ji ni prišlo, da bi šla kam drugam, to je bil vrhunec njene kariere. Pred sabo je imela le še dobro desetletje službe in nikakor ni nameravala začenjati na novo kje drugje. Jelinek čez cesto je ni niti najmanj motil. Nekoč je celo omenila Blažu, da bi se kdaj lahko skupaj oglasila pri njem in poizvedela, kje v Berlinu bi lahko dobila dobro mesto na pokopališču.

Komaj je dobro dopolnil petdeset let, o tem se še leta ni želel pogovarjati, zdelo se mu je absolutno prezgodaj, čeprav niti pred sabo ni mogel skrivati, da bo zanj ta tema vedno prišla absolutno prezgodaj. In nobeno mesto na pokopališčih tega sveta zanj ni bilo dobro. Tudi na to morava mislit, mu je rekla, ko ni odgovoril na njen predlog, ti

si iz Ljubljane, jaz iz Hamburga, najbrž ne bova pokopana vsak pri svojih starših.

Če hočeš, se oglasi sama, takšne parcele me ne zanimajo, je potem le spraval iz sebe, mene bi bolj zanimalo kakšno zemljišče v Erzgebirge ali na Lanzarotu. Ko se boš upokojila, bi šla lahko iz Berlina.

Jelinek bi nama gotovo dal popust, ker sva njegova sosedata, se je pošalila, kar pa ga je le še bolj vznejevoljilo.

Ja, je zanergal Blaž, ampak dokler ne končam tega prevoda, je pokazal na zajetno knjigo Rüdigerja Safranskega o Goetheju, se ne bi rad ukvarjal z Jelinekom. In če že morava govoriti o tem, raje bi bil raztresen v veter ali pokopan pod kakšno drevo.

Sabine je bila urejena in razumna ženska. V vseh letih, odkar sta bila skupaj, ni niti enkrat samkrat obžaloval, da sta se poročila. Nikoli ni poudarjala, da k hiši prinese več denarja kot on, imela je občutek za to, kdaj lahko posega v njegov način življenja in razmišljanja in kdaj ga mora pustiti pri miru. Bila je skrbna, praktična in zanesljiva. Z obema nogama je čvrsto stala na tleh, njega pa je vedno nekam odnašalo, noter v melanholijo, ven v veselje. Ob tem pa je bila načitana in izobražena, z njo se je lahko kadarkoli pogovoril o literaturi, prevajalskih problemih, rešitvah v nemščini, o čemerkoli, kar je zadevalo njegov posel. Že zaradi položaja urednice v službi je spremljala široko področje kulture, na tekočem je bila s sodobno filmsko produkcijo, v času februarkega Berlinskega filmskega festivala sta si vsako leto skupaj ogledala vsaj deset ali petnajst filmov, vedela je, kaj se dogaja po berlinskih

galerijah, imela sta abonma za Berliner Ensemble in nenehno so jo vabili na premiere v gledališča ali glasbeno-operne hiše, ki sta se jih potem pogosto udeležila. Veliko ji je pomenilo, da je na takšne prireditve hodil z njo. Še na njegovem področju, pri Nobelovih nagradah za literaturo, je običajno pred njim izvedela za izbor in mu poslala sporočilo, dobil Ishiguro, dobila Handke in Olga Tokarczuk, dobila Louise Glück, dobil Gurnah, kdorkoli že je bil tisto leto.

In ni bila samo njena stanovitnost razlog, da je njun zakon trajal leta in desetletja, ob vsem tem je bila Sabine še vedno privlačna, nič manj postavna kot pri tridesetih. Trikrat na teden je odtekla po pet kilometrov in med tednom vsaj dvakrat, ko je on še spal, ob sedmih odšla v fitnes. Njena edina nezdrava razvada je bila, da je pred odhodom v službo ob kavi pokadila cigareto. Eno cigareto in pika. Blaž je občudoval moč njenega značaja, zavidal ji je, da lahko zjutraj ob kavi prižge eno cigareto in se potem ustavi. On je lahko samo kadil ali pa, kot zadnjih pet let, ni kadil. Ko je še kadil, je požiral cigarete, se davil z njimi, sploh ni mogel nehati, takoj ko je zjutraj prižgal prvo cigareto, je bil lov na njegova pljuča odprt in do večera ni mogel zdržati brez.

Edino, kar je pri Sabine zares pogrešal, je bil posluš za njegove strahove. Preprosto ni bila dojemljiva zanje, ni se želela spuščati čez rob varnega, predvidljivega, urejenega sveta.

Ko se jima je rodila Anne, cele noči ni spal, ker se je bal, da se bo zadušila z blazino, da ji bo odpovedalo srce, da se

bo v njeno sobo prikradel njun siamski maček in se dojenčici ulegel na obraz. Vedno je našel nov razlog za skrb.

Vsak hip se lahko zgodi kaj groznega, je odgovoril Sabine, ko ga je nekega dne nazadnje vprašala, zakaj ponoči nenehno hodi k zibki in zbuja njo in otroka, ko mu pod nos moli prst in preverja, ali še diha.

Blaž, ja, teoretično se lahko vsak hip zgodi kaj groznega. Ampak tako ne moreš živeti.

In s tem je bilo zanjo debate konec. Takoj je zaspala nazaj.

Njega pa so nenehno mučile stvari, pretežke samo zanj. Ves čas so bile prisotne, ves čas v zraku, in v nasprotju z ženo je menil, da ne moreš zares živeti, če se jih ne zavedaš. Da to preprosto spada zraven, če hočeš razumeti, v kakšnem svetu pravzaprav živiš.

Kak idiot lahko vsak hip pritisne na gumb in v jedrski kataklizmi bo svet zagrnila tema, kadarkoli se lahko pojavi usodni virus in pokosi celo človeštvo, vsak hip se lahko zgodi kaj nepredvidljivega ... Večkrat bi se želel pogovarjati o tem, da bi se lažje razbremenil tesnobe, ki ga je tiščala, navsezadnje lahko z besedami spraviš stvari iz sebe, iz svoje glave, in njihovo težo porazdeliš med druge. Kadarkoli je, čeprav vedno redkeje, s Sabine načel kakšno od teh tem, je bil njen odgovor podoben.

Blaž, s tem ne moreš živeti. O stvareh, ki jih ne moreš spremenit, nima smisla razmišljat. Razen če hočeš, da se ti zmeša.

Tudi v literaturi so šli Sabine tipi, ki so se odmikali od oprijemljive resničnosti in vrtali v nerešljiva vprašanja o minljivosti ali Bogu, na živce. Kureishija, ki nenehno